

Николай КОВАЧЕВ (Велико Търново)

ОСНОВА ЗА ПРОУЧВАНЕ СЪСТАВА, РАЗ- ПРОСТРАНЕНИЕТО И ЧЕСТОТНОСТТА НА ЛИЧНИТЕ ИМЕНА В БЪЛГАРИЯ

(Някои статистически наблюдения)

Отделни въпроси на личните имена (ЛИ) в България бегло са засягани от наши книжовници и общественици още преди Освобождението от османско владичество. Интересът към тях се повишава след Освобождението до към 1944 г. През този период се налагат на вниманието ни отделни статии на Г. В а й к а н д 1921 г., Ц. Г и н ч е в 1932 г., А. Л. Т е о д о р о в - Б а л а н 1933 г., К. М у т а ф о в 1933 г. и Л. А н д р е й ч и н 1942 г.¹

Значително по-многобройни и разнообразни по аспект и тематика са статиите и монографиите след 1944 г., движейки се в обсега на интересите на отделните автори. Цялостно проучване на ЛИ с оглед на теоретичните и практически проблеми на именуването и преименуването на българските граждани, на подбора и препоръките за избор на подходящи имена, за съжаление още не е осъществено от антропонимичната ни наука. Затова говори и липсата на национална картотека-архив на имената ни. Това не разкрива широка основа за проучване от различни аспекти, в широчина и дълбина, на личните ни имена.

Налице са публикации в регионален и национален план от отделни автори, преследващи различна цел. Тук могат да се посочат дейци като: Л. К а р а в е л о в, публикувал 300 ЛИ през 1861 г., Б р а т я М и л а д и н о в и - 404 ЛИ от Македония

1861 г., И в. Б о г о р о в – 290 ЛИ, 1871 г., Д. В у к а д и н о в и ч – 1653 ЛИ, 1898 г., Н. Г е р о в – 2134 ЛИ, 1901 г., Л. М и л е т и ч – 1902 г., П. С т о и л о в – 1895 г. и др.² В помощ на българските граждани за избор на подходящи имена на децата през различни години у нас излязоха отделни именници и брошурки: Г. В а й - г а н д, Български собствени имена (С., 1926 г. с 1189 основни ЛИ), И м е н н и к, сиреч списък на имената, които се дават при светото кръщение (Изд. на Св. Синод на Бълг. църква, С., 1927 г., 1035 ЛИ), С т. И л ч е в. За хубави български имена (С., 1963 г., 1688 ЛИ), С т. И л ч е в. Български именник (Приложение на сп. „Младеж“, 1969 г. 1688 ЛИ), С т. И л ч е в. Български именник (ИБЕ, БАН, 1971 г., 1533 ЛИ), Г. Х р и с т о в и О. З а г о р о в. Български именник (С., 1988 г. 1518 ЛИ), Н. И в а н о в а и П. Р а д е в а. От „А“ до „Я“ – имената на българите (С., 1985 г.), Й. З а и м о в. Български именник (БАН, ИБЕ, 1988 г., 8484 ЛИ). Основен класически труд за личните и фамилни имена у нас засега е Речник на личните и фамилни имена у българите на С т. И л ч е в (С., 1969 г., 12 711 ЛИ); през 1987 г. излезе кратък „Честотно-тълковен речник на ЛИ у българите“ на Н. К о в а ч е в (с 5484 ЛИ).

За да създадем широка основа за по всестранно проучване на имената в съвременната ни личноименна система, под наше ръководство Кабинетът (сега Центърът) по българска ономастика при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, с помощта на студенти, дипломанти и експедиции в продължение на десетина години ексцерпира ЛИ на новородените деца по регистрите за раждане в бившите 99 околийски града на страната, включително до 1970 година. Колектив от сътрудници обработи материалите и състави „Препоръчителен честотно-etimологичен речник на ЛИ у българите“ в обем от 1200 машинописни страници. Речникът съдържа 19 622 ЛИ, от тях: 8155 мъжки и 11 467 женски ЛИ, носени от 2 601 545 деца, от които: 1 317 868 момчета и 1 283 677 момичета. Отделната статия в Речника съдържа: лично име с ударение, граматичен род на името, общ брой на разпространение в страната (99-те околийски града), разпространение по десетилетки; брой и разпространение по райони (Югоизточна, Североизточна, Северозападна и Югозападна България; във всеки район по градове се посочва броят на носителите и в края се дава

етимологията и езиковия произход на името. Към речника са приложени списъци за честотата на имената и разнообразни таблици със статистически наблюдения. Методологията в речника е напълно оригинална, друг е въпросът доколко тя е най-целесъобразна. Върху това ще имат думата специалистите ономасти впоследствие.

Именуването и преименуването, изборът на подходящи имена у нас е вълнувал и вълнува родители и общественост, но за съжаление антропонимичната ни наука още не е отговорила компетентно на съществуващите проблеми, свързани с имената; още липсват колективни разностранни задълбочени наблюдения и проучвания, обсъждания на кръгли маси, на съвещания и конференции. Причините за това са комплицирани: при имената се намесват и участват редица първостепенни и второстепенни езикови и извънезикови фактори – народосоциална, културнообразователна принадлежност на родители и роднини на новородените деца, традиции, обичаи и вярвания, идейно-политически, естетически и етични схващания и вкусове, лични предпочитания, близки и далечни влияния.

Всяко ЛИ притежава разнообразна функция и натовареност; на първо място – да назове отделно лице, за да го разграничи от другите в семейството и рода, на дадено населено място и в обществото и по този начин да го узакони като равноправен член на обществото и държавата. На второ място – чрез семантиката (сми-съла) си да пожелае на носителя му да заеме подобаващо място в живота, да придобие и развие определено ценно физическо или психическо (душевно) качество; да го предпазва от болести и нещастия, от ранна или трагична болезнена смърт.

Поради редица съображения изборът на ЛИ нерядко е продължителен и мъчителен процес в отделни семейства. Несъмнено всеки родител се стреми да избере за детето си „х у б а в о“ име. Широкото обществено изискване е всяко избрано име да бъде „х у - б а в о б ъ л г а р с к о“, т. е. да отговаря на спецификата и същността на утвърдената ни личноименна система, която преди всичко трябва да бъде с л а в я н о б ъ л г а р с к а. Оттук пред науката ни застават за решаване въпросите кои са изискванията и признаците на националната ни личноименна система, на базата на какви норми и на каква нормативност трябва да се извършва прецен-

ката на подбора на ЛИ за децата ни в бъдеще. Тъкмо подобни проучвания не са налице у нас и това и в бъдеще ще затруднява проблемите на именуването и преименуването, на създаването на издържани препоръчителни именници и речници в помощ на родители, на служби по гражданското състояние при кметства, общини и областни съвети, при паспортни служби и съдилища в страната...

За да бъде създадена национална база за проучване на ЛИ в съвременната ни личноименна система, по наше предложение, със съдействие на ръководството на ВТУ, Министерството на народната просвета (МНП) със Заповед РД – 09-466 от 3. V. 1985 г. постанови при ВТУ да се създаде „Проблемна научноизследователска лаборатория по българска ономастика“ за проучване на личните, бащини и фамилни имена на българските граждани. В продължение на няколко години научно-инженерен и консултантски колектив при НИС със съвременна методология и подходящи програми с електронноизчислителни машини ексцерпира и систематизира необходимата информация за ЛИ, съхранени в бившите 28 районни служби ЕСГРАОН на окръжните центрове в страната и ги разпечата на отделни табулограми, азбучници и честотни списъци.

Табулограмата на отделно ЛИ съдържа следните данни:

Име, пол, брой на разпространение (носител) в отделен окръг, разпространение в окръга по десетилетки до 1980 г. и след това до 1987 г.; разпространение по райони – Югоизточна, Североизточна, Северозападна и Югозападна България; в края по десетилетки и проценти се посочва разпространението на името в страната и в чужбина.

Към ВТУ вече е установена национална база – архив-картотека на ЛИ в страната ни, която успешно може да се използва за бъдещи разнообразни проучвания на имената, за създаване на именници, брошурки и речници в помощ на именуването и преименуването.

Извършени са вече най-обща статистико-тематични обработки на имената в архива, които ни дават възможност да споделим предварително някои свои наблюдения, статистически факти и изводи:

1. След отстраняване видими грешки и след редактиране на табулограми и списъци, в националния архив-картотека се съхраняват **33 488** ЛИ, от които: **13 779** (41,119 %) мъжки и **19 718** (58,881 %) женски ЛИ; същите са носени от **8 123 377** граждани: **4 008 855** (49,349 %) мъже и **4 114 522** (50,651 %) жени.

2. Таблиците за честотност на имената посочват: с честота **1** – **16 775** (50,093%) ЛИ, от тях: **6 741** (48,954%) мъжки и **10 034** (50,887 %) женски; с честота **2** – **4 094** (12,225%) ЛИ: **1678** (40,986%) мъжки и **2446** (59,745 %) женски; с **3** – **1059** (5,850%), с **4** – **1287** (3,843 %) ЛИ, с **5** – **807** (2,410 %) ЛИ; с честотност **1-5** са **24 922** (78,420 %) ЛИ, с **6-10** – **2129** (6,357 %), с **11-20** – **1650** ЛИ. Или общо с най-незначителна честота от **1** до **20** са **27 051** (80,778%) ЛИ, срещу останалите **6437** ЛИ, обхващащи 19,222%.

3. Най-значителна честота над **200** хиляди притежават **2** ЛИ или 0,006%, от **101** до **200** хиляди – **4** (0,012 %) ЛИ, от **50 001** до **100** хиляди – **17** ЛИ и т. н.

4. Движението на имената по срезове от десетилетки също може да се наблюдава и тълкува с оглед на настъпилите обществено-икономически и политически промени в страната през тези десетилетки. От общата съвкупност **33 488** ЛИ до 1980 г. през среза 1901/1910 г. са използвани **6 837** (20,416%) ЛИ: **2692** (39,373%) мъжки и **4145** (60,626%) женски, носени от **278 086** жители или средно **1** ЛИ на **41** носители. През среза 1941/1950 г., свързан с бурните икономически, политически и културно-просветни промени на тоталитаризма, в страната са използвани **12 336** (36,837%) ЛИ, от тях: **5332** (43,223%) мъжки и **7004** (56,776%) женски, притежавани от **1 237 149** (15,229%) граждани. През последния срез 1971/1980 г. са в оборот **9872** (29,479%) ЛИ: **4447** (45,046%) мъжки и **5395** (54,649%) женски ЛИ или средно **1** ЛИ на **129** носители. Общото впечатление е, че по-значително разнообразие е дирено при имената на децата от женски пол, показател за специално отношение в семейството и обществото към нежния пол.

5. Първите десет най-честотни мъжки ЛИ в страната са: **Иван** – **248 657** (6,202 % от всички носители), **Георги** – **222 075** (5,539%), **Димитър** – **175 150** (4,369%), **Петър** – **110 744**

(2,762%), Христо – 96 181 (2,399%), Николай – 81 409 (2,030%), Тодор – 79 913 (1,993%), Йордан – 76 229 (1,901%), Стоян – 76 229 (1,906%), Васил – 74 036 (1,876%). Тези имена се носят от 1 240 731 (30,949 %) граждани, а втората десетка имена се носят от 558 855 (13,941 %) души.

При женските ЛИ на предно място са:

Мария – 165 234 (4,015%), Иванка – 104 568 (2,541%), Елена – 74 676 (1,916%), Марийка – 59 657 (1,449%), Йорданка – 58 298 (1,416%), Ана – 58 298 (1,412%), Пенка – 50 254 (1,221%), Надежда – 42 855 (1,104%), Радка – 42 202 (1,025%), Анка – 41 202 (1,010%). Тези имена се притежават от 697 418 (16,950 %) гражданки, а вторите десет имена от 338 972 (8,238 %).

Обратно: най-честотните ЛИ, малко на брой, имат най-голям брой притежатели и най-широко разпространение в страната и създават основата на антропонимичния ни фонд.

6. Първите 40 най-честотни мъжки ЛИ са дадени на 2 341 602 (58,410%) г р а ж д а н и, а женските – на 1 540 347 (37,437%) г р а ж д а н к и, или 80-те ЛИ се притежават от 3 881 978 жители, представляващи 47,787% от всички жители на страната.

По езиково-народностен произход тези имена могат да се класифицират така:

Произход	Мъжки	Женски	Всичко	%
Славянски/български	12	17	29	36,25
Българотюркски	2	-	2	2,50
Българогръцки	3	13	16	20,00
Българолатински	-	2	2	2,50
Гръцки	13	1	14	17,50
Гръколатински	1	-	1	1,25
Еврейски	-	1	1	1,25
Еврейскогръцки	5	2	7	8,75
Латински	4	1	5	6,25
Английски	-	1	1	1,25
Френски	-	1	1	1,25
Други	-	1	1	1,25
Всичко	40	40	80	

На домашна славянобългарска основа и от чужди имена на наша основа възникват 49 ЛИ, а останалите 31 имена са чужди. Навлизането на последните несъмнено е започнало много рано, още с приемането на християнството от Византия през 865 г. и на християнския църковно-обретен календар.

7. В архива-картотека, както посочихме, влизат 33 488 ЛИ; ако условно приемем, че в личноименното ядро влизат имена с честотност над 100, то ядрото ще съдържа 2396 (7,154%) ЛИ, от които 1081 (45,116%) мъжки и 1315 (54,883%) женски, а в периферията остават 31 096 (92,846%) имена. Приемем ли, че в ядрото се намират имена с честотност над 20, то тогава ще съдържа 4787 ЛИ, от тях: 2140 (44,704 %) мъжки и 2647 (55,295%) женски ЛИ, а в периферията на състава ще останат 28 707 (85,706%) имена; отношението между ядро и периферия ще бъде 1 към 6.

Честотната обработка на ЛИ в архива-картотека и езиково-етничното им изтълкуване и обяснение, след приемане и кодифициране на нормите за определяне на понятието „х у б а в о и м е“, „х у б а в о б ъ л г а р с к о и м е“, ще позволят да се разработи мотивиран „Препоръчителен български именник“, „Препоръчителен честотно-етимологичен речник на личните имена у българите“ или „Честотно-етимологичен речник на личните имена у българите“.

В тази насока на 14 юни 1990 г. във Великотърновския университет беше проведена Втора кръгла маса с дискусия на тема: „Норми и нормативност при подбор на лични имена“. На заседанието не се достигна до единство на възгледите и проблемът за „нормата и нормативността при имената“ остана открит.

Националният антропонимичен архив-картотека позволи да разработим в 1300 машинописни страници нов „ЧЕСТОТНО-ЕТИМОЛОГИЧЕН РЕЧНИК НА ЛИЧНИТЕ ИМЕНА У БЪЛГАРИТЕ“, в който сме включили всички имена с честотност над единица или общо 16 713 ЛИ: 7029 мъжки и 9684 женски. В статиите при отделни имена са посочени и техните производни и умалителни с честотност единица. Архивът-картотека е солидна основа за бъдещите разностранни изследвания в областта на съвременната българска личноименна система.

БЕЛЕЖКИ

¹ В а й г а н д, Г. Български собствени имена. Произход и значение. С., 1926; Г и н ч е в, Ц. Няколко думи за българските собствени имена, Родна реч, V, 1932, 5, 187-192; Т е о д о р о в - Б а л а п, А л. Основи и форми на български лични имена, Български преглед, II, 1933, 1, 107-116; М у т а ф о в, К. Някои бележки относно българските лични имена, Българска мисъл, VIII, 1933, 4, 413-419; А н д р е й ч и н, Л. Български собствени имена, Просвета, VII, 1942, 6, 679-684.

² К а р а в е л о в, Л. Памятники народного быта болгар. Москва, 1861, 285-287; Б р. М и л а д и н о в и. Български народни песни. (Загреб, 1861), С., 1942, 529-530; Б о г о р о в, Ив. Българско-френски речник. Дел втори. Виена, 1871, 496-498; В у к а д и н о в и ч, Д. Списък на западнобългарски лични имена. СбНУ, XV, 1898, 193-200; Г е р о в, Н. Речник на българския език. Т. V. (Пловдив, 1904), С., 1978, 622-631; М и л е т и ч, Л. Старото българско население в Североизточна България. С., 1902, 191-218; С т о и л о в, П. Материал за български речник от Горноджумайско. Собствени имена., Периодическо списание, IX, 1895, 989-990; Х р и с т о в, С. Пиротски окръг и неговото население, СбНУ, XI, 1884, 324-325.